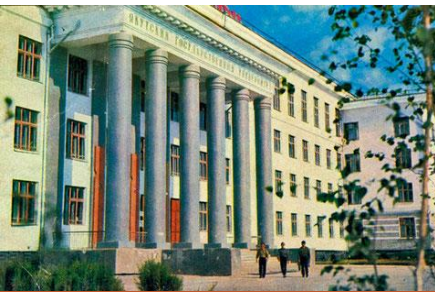
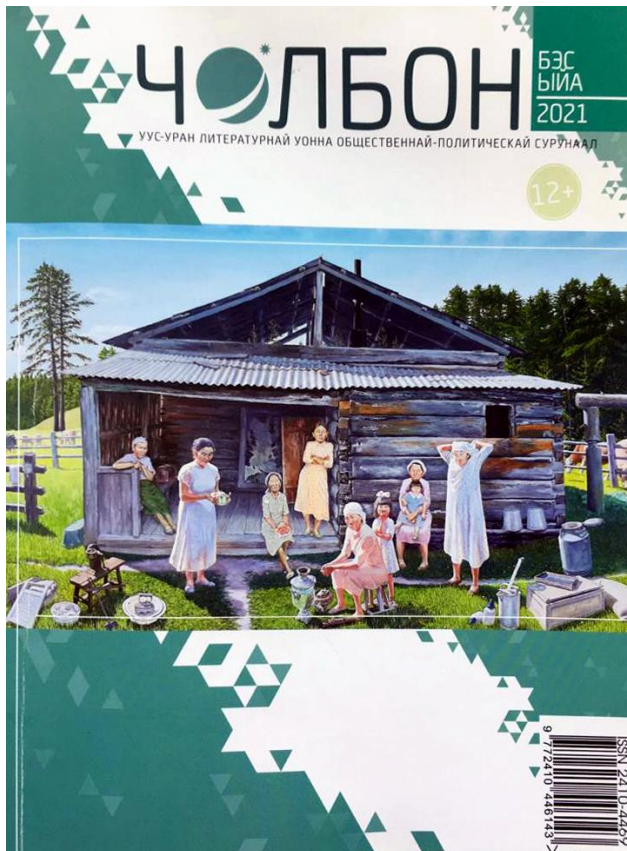


Научная библиотека СВФУ им. М.К. Аммосова Читальный зал Отдела периодических изданий



95



«Чолбон» сурунаал 95 сыла



“Чолбон” сурунаал саха уус-уран литературата сайдарыгар сүнкэн үтүөлээх - бары көлүөнэ суруйааччылар үүнэн-сайдан тахсалларыгар бастакы үктэл буолбута.

1926 с. сэтинньигэ «Чолбон» сурунаал бастакы нүөмэрэ тахсыбыта. “Аан тылыгар” редакция сурунаал үлэтин тосхолун маннык быһаарбыт: “Сахалыы сурук, үөрэх саха норуотугар тарҕанарыгар баҕаран, саха республикатын үөрэбин суута, ону кытта “Саха омук” обществота холбоһон “Чолбон” диэн сурунаалы ый аайы биирдии нүөмэри бэчээттээн таһаарарга ылыннылар”. Сурунаалы саха литературатын классига, драматург А.И. Софронов, оччотообу нарком А.Ф. Бояров уонна литературнай критик В.Н. Леонтьев танан, аттаран онорбуттара.

1928 с. оччолорго педтехникум студена, философскай наука доктора, профессор Авксентий Егорович Мординов “Сарайдаах” диэн псевдонимынан “Сордоох албас” диэн кэпсээнэ бэчээттэммитэ.



*Педтехникум студена
Авксентий Мординов
(И.В. Борисов архивыттан)*

sarajda:qap.

A. E. Moysiuv

sərdə:q aljas.

I

a:n dəjdu yrde, tula kərdəqqə, kihi qarafa təxə kəfa ularunan, kyp kwq zikti yeygej syhynnenen turar. kere zikti sa:sku kem kelbit. iti bu qajalar təbələryger y:nen turar ət mas baru wren kətən ər u:ttan uhuktan tillen sibiginehen kəpseppitti: dəlguha ku:gunu: turallar. kihi syrefe wrer ygys urı təkuk delejen; ara:s ku:l sajata ajmanar. ər səfus ənnə manna tı kwfyn eferdele:cei—kefe ku:l kura:naq mutukka ələ-rən epeyni: eppit sajata cərguja dərəhujar.

ta:s qajalar ikki arduaruunan, kuhtunu buha uga sabarda:n supput qar u:lbuta u: bəlan ərysken ky:ste:qtik taqnaruu zaluhujan sy:rygyren tyhen ulaqan yreqterge qəlbəhutala:n ura:s penke u:nan ikki su:rın kutta tənne yten taha:ran siekile kurduk kilymny: mende:rdere.

kihite swhyte swəq yreq sirge suzəar kihi ere bu birəməfe sa:huun təqəru mantuk kəmne kynne:ji kuhalfabuuttan atwəgə barbəkka suruttarbuun dieq kurduk bəlara.

II

ət mas qənkujan imiller ky:ste:q tıla tyspyt. „zu:dama“ yreq tu:na birə ukə:buuttu: epeyni: tylləni:, ikki ta:s breqin pillirgeeci tıgirgeeci əqsə, kuhtul kumafu qajuta salu: sutar.

kini ceryte ku:pparunan əppə:but kurduk tı ky:hyren kelen cəxə məpıpeqte:n baran, kucca:n „zu:dam“ yreq epejer əmunun məltəppəqty:r. whe: diekitten twəq ere qara:ran ustan ihere, dəlgunu kutta əqsuhan birəyni: birəyni:, ulam kutu: diekinen taqnaruu ustan ula:tan iste.

bu ylyger kutıstar dəlgunə twəq a:ttə:q ustan istefej?—
ulaqan bəfaju mas bələkka ikki kihi ələ-rən baran taqnaruu ustan iheller.

— ze bet erejinen bu kyny buha ajanna:tubut, ebebit bacca:ŋa duluu eteŋge afalla. bygynny kyny yeygejdik turattar yeygej buluo ete“—diete, syr:be biehe altata ere bulbut, kuhaŋan taŋasta:q eder kibi mi:tere:s.

— e ze bet erej, æeksæ a:ra uksatala:n a:spuut bərwoktar-butuuna:ŋar ulaqattar innibitiger ba:llar e:, ōnu taŋara myccy tyherere buollar tæhæ ere yeygej buolar ete. ō:, anu ardaq tyhe:ri gunna, ylyger ebit“—diete ujba:ncuk, afamsujan erer ma:nu taŋasta:q kibi, qalla:nu æræ kæræ kæræ.

— a:ra təqtuq qa:lla du: qajtaq du:“—diete mi:tere:s, qə-tən buha:rbakka ere.

— e: qənən buolumna dəŋə:r æjw eŋin baranna dreni qajtaq isti-bekkin... qata turuma taŋahu sabutala:, ardaq tyhe:ri gunna.

mi:tere:s taŋahu cəməqty:rge barda, iti ikkerdiger bulut-tar ŋhuran uŋuullan bədxəŋ ura:s tamməqtarunan ŋfaŋta:q u: kurduk kuttular. ardaq ær təqtə:bəkkə sy:rygyre uhuulla turda. aŋaŋnuttar uttan qəstə:but kurduk taŋastara pulbu sutujda.

təl emæ ky:hyren sərujan æhwbyr kurduk bəlwətu æryte kætæfæ kætæfæ tyhette:n dəlgun kerdi:higer qalbas qaralw: æryte mæŋyhyunnere bigi: iste.

mi:tere:s ikki ili:te delbi təŋən qa:lan eterbehin bəta səl-lybytyr ba:nəŋ kurduk buolan ihen təqtə:n taba:q tardəŋ kur-duk səbin qarba:n kə:ttæ sappujata suq buolan qa:lla „ma:rən bərwokka tyhe:ri mæqsybypper tyspyt ebit buollaŋa“—di: sa-na:ta.

ardaq təlū kutta təŋge berge:n ky:hyren tyhen iste, qaja bu:hunan sy:rygyrer u:lar ebillen ku:gunu: usta turdular. aŋaŋ-nuttar bi:rdi: bi:rdi: bərwoktaru nehi:le a:hutala:tular. ujba:n-cuk eppit kuttalla:q bərwoktara ze eugaha:tular. innileriger æræ buduluha sutar bərwoktaru kæræn baran mi:tere:s syrefe tw-hytten taqsa:ru gummuttu: uŋuullan qamsa:ta, sana:tugar ca-ŋulŋan kurduk tyrgennik ikki əŋətə, ælæ:ry qa:lbut taptu:r əŋəŋ ikki bydyk bulbut ijele:q afata buka baru əqsullan a:stular. iti ikkerdiger ky:ste:qtik kəbwqty: ergije turar bərwoktarga kel-liler, ujba:ncuk aŋulu:, aŋulu: taŋarafa kiriestemmeqte:te, bə-luttarun mastara yrelleŋni: yrelleŋni: ataqtarun kuwuppaqta:ta. ōtən sulgu sa:lun kurduk uhuktu: ki:ren turar ta:s bieregi, bərwok ynty aŋŋəŋqqa aŋula:qtuk buduluŋan ergije turar siriger, bəlwə-tara umsarw ergije:ri gunan erdefine ujba:ncuk qa:na kubarus guna tyhen baran, ta:ska bərdū: tyhen eppəni: suuttaŋuna, kennitten mi:tere:s qa:na kəfæræn „əlym“ drebitti: ularuŋa tyhen baran uŋstanan erdefine eterbehin bəta bəlwət mahugar kuwullan umsarw tardan buduluŋa turar ky:geŋge tæbətyn ərəŋunan ŋimis gunan qa:la:t ōnca saha:ŋŋa baran bies tarbaŋa saras gunna, ōtən cəcumca bula:t ikki atafa ada:ruŋan baran sytte... anu kəstybet bugatunna:q baru:tun barda... əŋətə „afa:

baruma“ dræbite, kinileri—ikki y:nen erer þurguhuttaru elbeq zadaju kærær telgehetiger burafan bugatunna:q ergijbet baru:tun barda!!.

burastu: battalla:q, kurru:sta:q ælfæ, alfás mækkwre, tap-tu:r mæqsær syrefe, teber tumuura, kenniki serejbit ura:s æjæ, kini kurduk albunnappakka kura erdeqteritten buhan qatan ikki æfætæ usta:llu: kuta:naq kekkefe qa:llumar, kini barda.

III

ujba:neuk tapaha ilbi sutuujan ta:s bierek ustun tyg tap tyhen, bálwta ignibit sirin bula:ru, unuwa bæsqa baran saluburu: saluburu: tuq da tækuja swq baran iste. sana:tugar bálwta igneri tyhen erere, bejete ta:ska qatana sutara, kihite ikki atafa ada:rujan syppyte subu barga duulu.

söturu sáfus bula:t qalla:nun u:lu:n na:dabutun ullubut drægge ajula:q, zegzijen, surda:n ardaqtu:n u:lu:n namta:tular. báluttara ænnæra u:ga tyspytteri kenne æ kængyl bardum dræbitti: bieregni: ustubut bejete, u:ga tumustu: appan turar bierek tæføjugar tapastu:n saptu:n turarun kæræn ujba:neuk ænnæ barda.

IV

tuq da saða iqe swq im þim. söturu söturu tæl ku:guna:n kellefine kura æt mas sibiginehen kepseppitti: su:gunaha tyhen baran urajan qa:lallar. ta:s qajalar u:nu saba tyhwqqe ajula:q tapnaruu ænjæjæn turallar. „zu:dam“ yreq itinne manna tuq ere uspuutun kurduk ta:starda:q qapca:n bierekteri ikki arðuman ky:gyne:n, uncuktu: eppenji: sy:rygyren tyhe sutar. tuq baruta kylygyren, qara:ran uguullan barda. ta:s bu:hugar ku:r:n safa ut kuitar guna tyhen baran, kæstybet bula bula kæhynne, söturu sáfus surda:n, kyn wtugar tupput qætur ængny: ca:fuluwan ubaja suitta. ut kutu:tugar ujba:neuk sana:rfa:n byk tyhen ælærær. ær bula bula tumnu: u:nan ustarbut kurduk zik kuna tyher, whe: tumnan uhu:tur. sireje kubaruccu tægmüt, wha tægan qamnur:run bu:hugar. ugum sana:tun bætugurur. wta u:s kuhatuuttan ullan tyhen erer kæmysty:, simelijen bardafuna ujba:neuk ulan sulbafu saba burafan brerer. tuq baruta kini sana:tun ytyktybyt kurduk im þim. araj „zu:dama“ ebe qætun tumnu:nan il guna biere biere sæfætæg wla ælbytyan ahwjbüt eme:qsin kurduk eppenji: uncuktu: sutar. tuq baruta kinini ytyktybykke duulu wulan tæfæ syrej! ta:s qaja dieki bærxæ ulujan aña:rupput dærfæ:næ qajattan qajafa qa:man ererdi: kerdi:s kerdi:s aña:rujan sytte. kængdæj ta:s qajdrubutugar tæl yrbyte sana:rfa:buttu: uhu:ta:ta. ujba:neugu iti baruta mæltættæ, syrefer ta:s kurduk þraqan sana:ta batta:ta. iti kurduk

ələrbəqtə:n baran əjən turan ca:ppuukta:q u:tun wokka ərguta u:ran baran kelen ilbi sutuujbuw təpəhugər emre ələrən kebiste. mi:tere:s qajdaq əlbyte sibiligin qarafar ba:rga dıulu. əntən bielej bula:t aha təpəha swəq wlu ugujan wta:q seri:ge killeren qas eme təəyl ba:s ulan, bassabu:ktar bi:rde bilən tutan baran qaja:bakka dafanw u:tan kebispittere. zətiger kelen swajana u:rajan ələrdəfuna, kini kelen bejetin zənə—bielejder kəttarbuttarwun isten, zətin təhugər kəssən „kuhwullar sa: tuppət zənu barularwun utıla:n kebiheller yhy, əqwsəkajga kyrwq“ drebiter—e: mi:gin bafas təfə ələrdəqtərəj min birike:s qətu swəzəubutwun—dnen baran zətin dieki qa:man erdefine, syrde:q tik ku:huran bestilətinən kuqa:n baran „qara ut utan bihe ilikpine təqtə:, kəttarbuttu iste:t təjət əjmafı ugan biere:ri gwnafıwun dıw, qaja:n da barməq, ikki qənuk ihiger belem bwl əjwıj ti:jbətəfine mi:gitten ula:r“ drebiter mi:tere:s isten turbaqta:n baran argu:j zətiger ki:ren ba:tta. sətəru səfus ujba:n-cuk zəttən baran erdefine mi:tere:s səllyk bwlən ələ:ry swtar əjəfun utw:r saqata kuwa bafajutwuk ihillibite. „bararwun kəpse:te e:, kuwəlfala:q kyngə təjən a:tta:q kihi talbuppuman tutunabwun“ di: sana:butta.

əntən ikki qənən baran bejetin zətiger urut mlgə qamnac-cut swəzar erdefine „nəqə: ujba:skə“ dnen ərdə:tu:r ba:j mllara, biligin uttuktu:r kurduk burastu:lahan baran zətin kergenin kutta burastu:lahə turdaqtarwuna, qamnac-cut eme:qsin-nere əhəq cəncuquıttan „bu ələ:ry swtar da:ruwəfa ba:r syrde:q swl, əlləfyne uquwfun tutara bafala:q, dele betti:ler etedw, qata mi:tire:s erejde:q as təpəs inniger kihi uqqa:hunwugər baran ələ swuhan ke:lte, anw əqwsəkaj tygefıttən tu:nna:q ergillere da: bill... dnen erdefine baru ədu:la:buttarwugər u:rajan qətənugər sappa-ruwan qa:ta.

ujba:ncuk taqsan at yrdyger tyhen mi:tere:hi irzəri ənnə kətyppyte. ti:jbite kihite belemnenen cəjin ihen byten erere „ce barməq“ di:rin kutta paca:spuk swəzən „təha:ran utan bihiq“ drebətəfine «burujda:qtar“ qa:nnara ularwujarwun kurduk zə ihine:fi zən əyhynnere kubuluja tyspyte.

zəttən taqsa:ruw burastu:laspuwugər əfəppərdə:q eme:qsin „ergijen kelen uquwqputun tuta:r“ dret „e: ergije swəfa drebiter kurduk uquwqtara bəsqə baran qaraqtarwun u:ta sy:rygyren tyhytele:bite. bassabu:ktar kuwa kihini ələrbəttər, mi:tire:s kyry:r yhy du:“ drebite meq... dnen ihen əfəppər təqtə:n qarafıw sətərgə ba:tta. meqe:le bassabu:k a:turan bielejderge qə:jullan kuwbanan tu:nna:q ere əpputa, anw biligin kyry:r zənu təqtətto dnen ələkərən barməqtara dnen əfəppər əjyger kətən tyste. əntən ələ:ry swtar əjəfər baran byk tyhen u:ra:butwugər, da:ruwə erille qəpput ili:tinen erin məppun tu:nna:qpar w:təm swəfa drebiter kurduk, uga ku:han baran sana:rfa:but təgyryk qa-

rafa ura:s u:nan tuolan, ete barammut edehinen sy:ren tyspyte. „anu kæssær. . yhybwt, tu:nna:q bardafuŋ... ælæn erer mi:gin“ dien ihen sætælæ ugan kņjan saŋarbakka ilbirijbit swrfa-nunan sirejin saptaru tardblaspuutun mi:tire:s saban brette. əfələrun ura:n suulla:n erdefine bieste:q wla atafuttan ku:han baran „qanna, təfə barduŋ“ drebite „bejem“ ere diebite, sette:le:q wla qanna bararuŋ bilen ujuppatafa. mi:tire:s ytylygyn ulan sreni tula kæræryger qara:ŋun u:ta tyspyte. iti ikkerdiger kura wla ijetiger ti:jen „ije:, aŋam epreqe kustu: barda“ drebiteger wluŋ uga ku:han baran „mieqe kustu:...“ dien baran kņjan tutummakka uta:n ba:tta. wł ijem sæbyle:bete drebitti: „aŋa: baruma“ drebitegin aŋata təqtə:bəkkə taqsan ba:tta... ergijbet bu gatunna:q baru:tun batta...

sergetten barŋqtaruŋar duulu da:ruja ky:he barammutunan uta:n bætwwqty: qa:lbuta.

iti kurduk mi:tere:hi „ælærtæn bu:ha:n“ əqwsakajga duulu gamnaccut əgəstə suzsubuta. əntən bielejderi əqwsakajtan kuhullar taqsan kņjan tututala:n baran urtala:n ke:stete. ujbā:n-cuŋu sa:far eppietti:r bafas bullaqtara du:, tuŋq ihin æstæmmyte buwuj? əntən zeleriger ki:ren ələrə:ru ihenner mi:tere:s tu:nun uulla:fa... iti baruta bi:r bi:r kelen sana:tun kņratan syrefin ta:s kurduk batta:n iheller. araj sana:tugar da:ruja mi:tere:ge kəbwqty: suutan „tu:nna:q bardafuŋ, ælæn erer min... mi:gin...“ di:r. əntən zadawu ikki unaqta:q erdefine kine:ste:q suruksut ba:j bajbal rehiger tutan biere:ri uppusta:n taqsubutaruŋar aŋata kinini utamruja—utamruja „iti battugahu araj en site: inigin“ di:r, əntən syrde:q ylygerdik kuhuran æləryger keppit izzirijbit bəltutunan kelen syrde:qtik kuhuran turan „kura zən qa:nun təfə təqtuŋ, mi:tere:hi təfə ælərdyŋ“ di:rgə duulu gimmitiger ujbā:ncuuk zik kine tyhe:t əjdænæn kelbite wta kini sana:tun kurduk æhæn ererin turan suilbaq uran brette, wta a:sputu sutuwbutu saŋa cebdik ularutar drebitti:wren kætæn ubajan kylymne:te. ujbā:ncuuk sana:tun umnan paca:ska cepei:rgə duulu gunna. təl emie su:gunā:n kelle, zudam wqsen ererdi: callurfa:ta, ta:ska up ŋraqannuuk əqsən ti:ŋirgette. ujbā:ncuuk zik kuuna tyste, sana:tugar bielej suzsan uta taha:rbut bætyry:skete „uttar qəmuŋnu:hu mi:ginen barŋqquut swfa“ dien erdefine, bi:rga upputa ələrə tyhen baran, en da ərdwŋ swfa drebitti: zælæ kæræn syrde:q ŋraqannuuk uncuuktu: qara:fa æhæn bararga duulu gunna. wtuŋ dæki kærbyte kini qa:na qaluwbuutunw: əttətuttan nbajan tarfanan erere. baruuta kuhajbukka duulu təfə syrej! əjən turan delbi wlan tygefer tyspyt cejin ihen baran, sutuwbut tarhawgar baran tyhen, kynysky ŋraqan erejde:q sana:tun, urukku suzsubuut sərdə:q alfahun, qanna:q swluŋ, tyhy:—ylygyneje utujan sutta.

V.

qalla:n ilin ættæ saharan surda:n barda, tæl ku:s tæqtæ:tæ.
 aqsa:na swq ygys kwlasta:q kættærdær—cu:ca:qtar wren kættæn
 qaja talaqtarugar tærumnu:—turumnu:, u: sy:rygyn kurduk
 sikti ku:gunas urmlara itinten, mantan ejele:q bajajutuuk qal-
 bøn tenijen barda. kyn qaja tygefitten þeþkeren taqsan ular
 kuturugun kurduk sara:þnuuk sardanatumen øt mas sebirdeqte-
 rin bu:hunan delecci tukta. twq baruta wren kinini ærtæn
 ky:ppyty: kyle umuwa tøhujda. ujba:ncuuk turan øl bu diekki
 kærbæqtæ:n baran wtun øttøn ca:þnuugar u: bahan wtun øttø-
 tugar u:ran tygennik ørgutan cejde:te. be:he: krehe: sana:but
 sana:ta ulaqannuuk ceþce:bit. byte:t ta:ska tardullubut bøløtu-
 gar kiren taþahuun u:ga kelginen baran bierekten aþnuwan taþ-
 naru erdinen usta turda.

ær ustubaqta:n ihen bøløtun kelgijbit timirin bu:hugar mi-
 tere:s taba:ftun sappuþata ilbi suutuþan kuþuþllan sutaruw kæ-
 ræn sulbu tardan ula:ru gummuta, kuta:naq buþan ula mæk-
 kysþete. emie mi:terej ikin tøþ ølbytyw sønø qajdaq ølørøllø-
 run, beþete alfas qa:nna:q suru:tun sana:n barda... wrbytt kæp-
 pyt kurduk kyn ytw mæsswþyn su:dam siekile ta:stuw: caþu-
 luþnu: turar sikti teþ kylymnes þu:rugar kærynen mice:rdi:
 turara, sy:hynen aqsa:nna:q ygys sikti kwlasta:q cu:ca:qtar
 urmlara ujba:ncuuk þraqan sana:tun ky:hyn øþhylyler. urukku
 kura ekki anaqta:q afattan tærwn erejge battalga suþzan ba-
 ran, alfas sana:n kura sþþþø utaru turan, ølæssø seri:lehen
 suþþuþta biligin twqqa da na:data swq buþan qa:lla. øntøn
 mi:terej tula:þaq øþlørø, øþþþørdø:q eme:qsin erejdene, kihilerin
 ky:te ølørøllø øþjyppen a:þpata.

itini sanu: sanu: barbaqta:n ihen sana:tun ara:þuwa:ruw
 aþaþar twq tyþespitin ullu: iste :

kura øþø erdeþpitten,
 kuru:sta:q battalu kærtæmmyn,
 kuþkuþar kumþu:nuw bilemmyn,
 kuþalfaja kþttaran wske:bitim...
 elbeq erejge suþzar,
 iþem istiþ uru:laruwn,
 ergijen atu:la:n turammun
 ilbiske tyspyt ereþbin...
 ataþastammut aþam aþmaþuttan
 aþala analla:q buþammun
 albuþþa qarapafa barammun
 aþa:ruþa muna suþþuþtuw
 aþaqqajun abatuw eþitin!..

ilþe diet byten qa:lla, sana:þuwa elþe syrdæ:qwe duwu da:
 kþþan uruþta taþþuþata. twq baruw suru:ta alfas ølu:ta swq

сәлбән

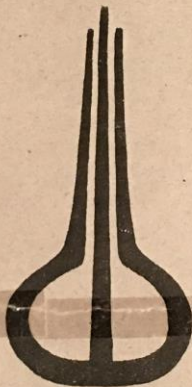
aka:ru ættæ bwlan ispit ebit. ɔ! erde şana:bataq erejbin ni: di: şana:ta.

syrefe itije itije ky:ske tepte, tula:jaq şadaŋw ætтын аһу-
nan tapta:n barda, anw urukku alfaşpwn kœnnœrœn kuwa
şœn inniger œlœrym bułlar diete. kyn şarpujan arfa:la:n erere,
tuq baruta kini kemsimmitin, tœnnœn kuwa şœn inniger etin
qa:nwn qarustœ swq bwłtun sæbyle:n, urukku a:şpwt qa:nna:q
şœrdœ:q alfahuttan qœmœjbut kurduk im nim şajma:ra tuna:ra
turbuta.

МЕБЛИОТЕКА

п 158 ш.ф. 2

сәлбән



3—4 №

kulun tutar—mu:s uştar

1928 s.

ИЗ СЕРИИ

Из коллекции
В.Ф. Афанасьева

сәлбән

wjga bi:rde taqşar
litereti:re usku:stuba
şuruna:la

teqşara yhye awla

3—4 №

kulun tutar—mu:s uştar

1928 s.

soku:şkaj.